

Tampere

Pispalanharju Pyykkimettä 1 ja 2

I maailmasodan aikaisten puolustusvarustusten tarkkuusinventointi

2014

Hannu Poutiainen

Teemu Tiainen

Tilaaja: Tampereen kaupunki

Sisältö

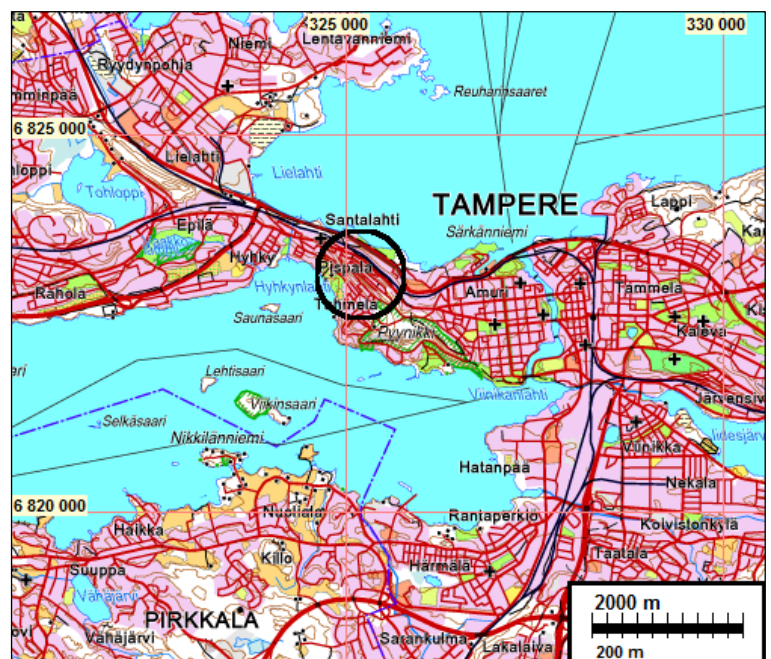
Perustiedot	2
Yleiskartat	3
Tutkimus	4
Menetelmät.....	5
Havainnot	7
Koeuopat	8
Tulos	11
Lähteet	11

Kansikuva: Koeuoppaa kaivetaan keinun viereen.

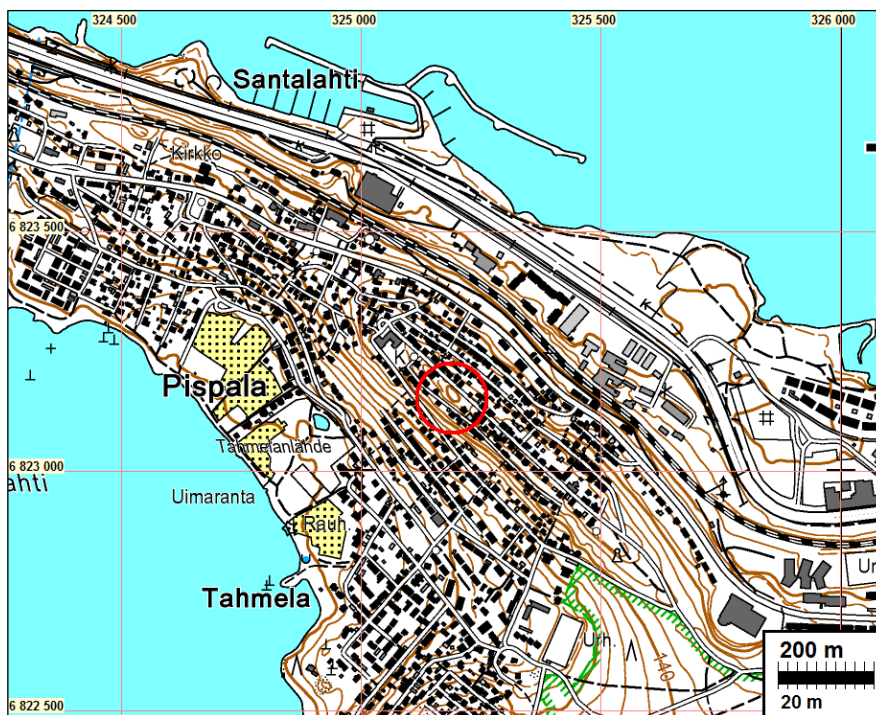
Perustiedot

- Alue:** Tampere Pispala, Pispalanharjun muinaisjäännösalueen länsi-lounais osa.
- Tarkoitus:** Suorittaa tarkkuusinventointi Pispalanharju (mj.tunnus 1000006152) nimisen kiinteän muinaisjäännöksen alakohteiden Pyykkimettä 1 ja 2 alueella (muinaisjäännösrekisterissä kohteet ovat nimellä Pyykkimetsä 1 ja Pyykkimetsä 2), tarkoituksena selvittää kyseisten alakohteiden osalta alueella mahdollisesti olevien I maailmansodan aikaisten maan alla sijaitsevien puolustusvarustusrakenteiden sijainti ja syvyys niillä alueilla, joille on kohdistumassa maankaivamista puiston uusimis- töissä..
- Työaika:** Maastotyö 9.9.2014.
- Kustantaja:** Tampereen kaupunki.
- Tutkimuslupa:** 16.6.2014. MV/54/05.05.01.02/2014.
- Tekijät:** Mikroliitti Oy, Hannu Poutiainen ja Teemu Tiainen.
- Aikaisemmat tutkimukset:** Vadim Adel 2001 inventointi, Vadim Adel 2008 inventointi.
- Tulokset:** Tarkkuusinventoinnissa alueelta paljastui puolustusrakenteiden jäännöksiä neljästä koeuopasta (numerot 1-3 ja 5) niiltä kohdin, joille suunnitelmien mukaan on tarkoitus kohdistaa puiston valaistuksen ja muiden rakenteiden rakentamista.

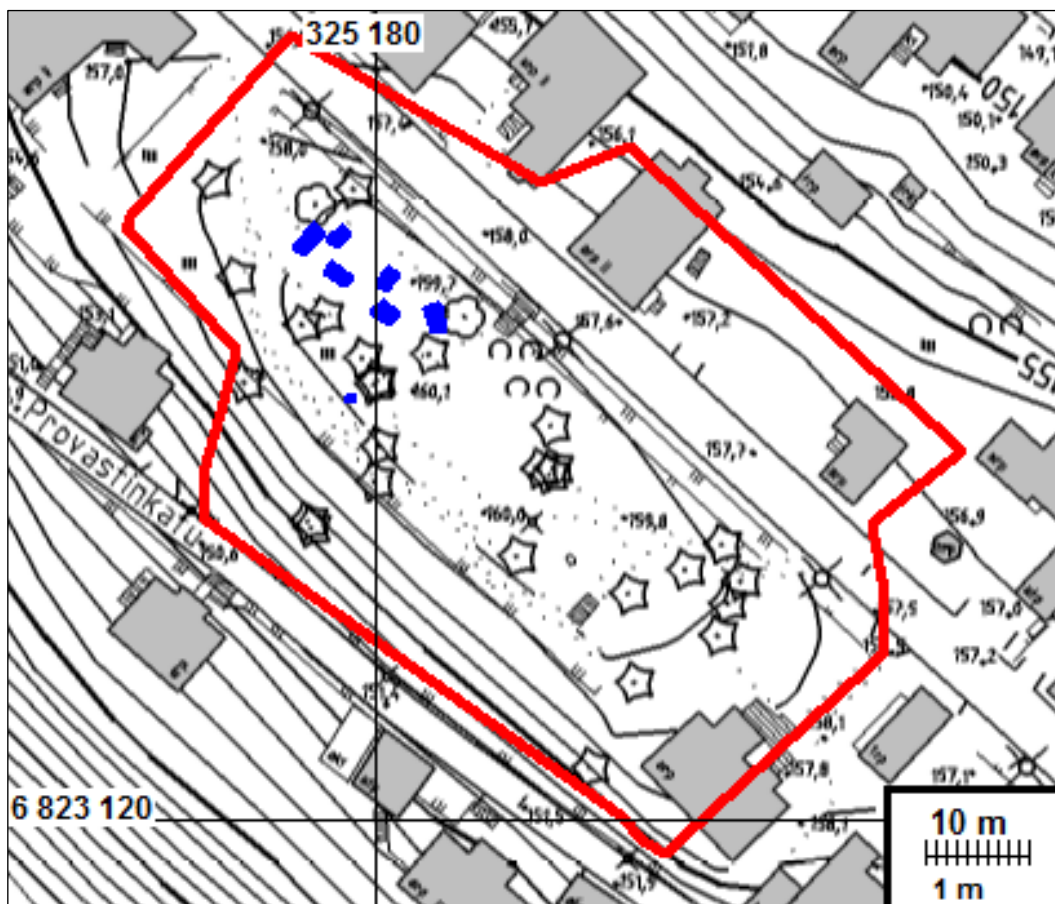
Selityksiä: Koordinaatit, kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartta ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta syksyllä 2014, ellei toisin mainittu. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään koelmatunnusta. Valokuvat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n serverillä.

Yleiskartat

Tutkimusalue on punaisen ympyrän sisällä.

Muinaisjännösrekisterin mukainen muinaisjännösrajaus on punaisella. Koekuopat on merkitty sinisellä.

Muinaisjäännösrekisterin mukainen muinaisjäännösrajaus on punaisella. Koekuopat on merkitty sinisellä.

Tutkimus

Tampereen kaupunki on laatinut suunnitelman Pispalanharjun laella sijaitsevan Pyykkimettän puiston kunnostamiseksi. Suunnitelman johdosta Pirkanmaan maakuntamuseo antoi lausunnon 10.5.2010 (DIAR: 114/2010), jossa todettiin että suunnitteluala sijaitsee kiinteän muinaisjäännöksen Pispalanharju (mj.tunnus 1000006152) I maailmansodan puolustusvarustuksen alueella. Lausunnossa edellytetään arkeologisten koekaivausten tekemistä niillä puiston alueilla missä kunnostustöissä tullaan maata kaivamaan. Koekaivauksella oli tarkoitus selvittää onko paikalla säilynyt I maailmansodan aikaisia puolustusvarustusten jäännöksiä. Tutkimuksen havaintojen perusteella Pirkanmaan maakuntamuseo päättää puiston kunnostussuunnitelmien toteuttamisen mahdollisuuksista tai mahdollisesti tarvittavista jatkotutkimuksista.

Tampereen kaupunki tilasi maakuntamuseon edellyttämän arkeologisen tutkimuksen Mikroliitti Oy:ltä. Museovirasto myönsi tutkimusluvan Pispalanharjun Pyykkimettän tarkkuusinventoinnille 16.6.2014 (MV/54/05.05.01.02/201). Inventointi tehtiin 9.9.2014 työn kannalta hyvissä olosuhteissa. Inventoinnin johti Hannu Poutiainen apunaan dokumentoijana Teemu Tiainen ja kaivajina Toni Paukku ja Markus Laurel.

Venäjä armeija rakensi Pispalanharjulle vuosina 1915–1917 puolustusvarustuksia. Puolustusvarustuksiin kuului useita tulasemia sekä muita harjun kattavaan puolustamiseen tarvittuja varustuksia. Pispalanharjun laella Pyykkimettässä oletetaan sijainneen puolustusvarustusten joh-

tokeskuksen. Harjulle rakennetuilla varustuksilla pyrittiin estämään saksalaisten mahdollinen eteneminen itään.

Venäläisten odottama saksalaisten maihinnousu Suomen länsirannikolle ei koskaan tapahtunut, joten varustuksia ei koskaan käytetty niiden alkuperäisessä tarkoituksessa. Puolustusvarustuksia käytettiin kuitenkin Suomen sisällissodan taisteluissa vuonna 1918, jolloin niistä hakivat suoja punaisten joukot.

Pirkanmaan maakuntamuseon tutkija Vadim Adel teki arkeologisen inventoinnin Pispalassa ja Tahmelassa vuonna 2008. Pyykkimettän alue rajattiin inventoinnissa muinaisjäännökseksi (Pispalanharju, muinaisjäännosrekisterinumero 1000006152). Inventoinnin yhteydessä Pyykkimettän länsilaidalle kaivetusta koekuopasta tavattiin betonisen puolustusvarustuksen jäänteitä (alakohde Pyykkimettä 1), samoin Pyykkimettän pohjoispuoleisen kiinteistön pihasta (alakohde Pispalanharju 32).

Muinaisjäännoskohde Pispalanharju sisältää viisi alakohdetta, joista kaksi on aiemmin mainittuja koekuopista tavattuja betonirakenteita. Yksi alakohde on Pispalanharju 34 kellarissa/kivijalassa sijaitseva tuliasema/suojahuone ja yksi Pispalanharju 31 pihassa sijainnut, todennäköisesti tuhoutunut puolustusvarustuksen osa. Pyykkimettän topografian ja paikallistiedon mukaan paikalla sijaitsevan leikkikentän kohdalla on sijainnut suojahuone (muinaisjäännoskohde Pyykkimettä 2). Siitä saatiin syksyllä 2014 tehdyssä koekaivauksessa vahvoja todisteita.

Menetelmät

Pirkanmaan maakuntamuseon em. lausunnossa määräämälle alueelle, eli Pispalanharjun (mj.tunnus 1000006152) muinaisjäännosalueen länsi- luoteisosan alueelle tehtiin seitsemän koekuoppaa. Kuopat kaivettiin niille kohdille, joihin suunnitelman mukaan on tarkoitus kohdistaa rakentamista. Kuoppien syvyys ja koko valittiin sen mukaan, mikä kulloisessakin kohdassa oli tarkoituksenmukaista tehtävän kannalta. Kuopat kaivettiin kaivinkoneella käyttäen soveltuvien osien eri levyisiä tasateräisiä kauhoja.

Kaivinkoneella kaivettiin arkeologisessa valvonnassa varovasti siihen saakka, kunnes ensimmäiset (mahdolliset) havainnot bunkkerista/suojahuoneesta saatiin. Sen jälkeen rakenteet paljastettiin lapiolla, lastoilla ja harjaamalla. Rakenteet dokumentoitiin mittauksin ja valokuvin. Koekuoppien sijainti on merkitty suunnitelmakartalle sivulla: 7.

Tutkimusaluetta ennen työn aloittamista.

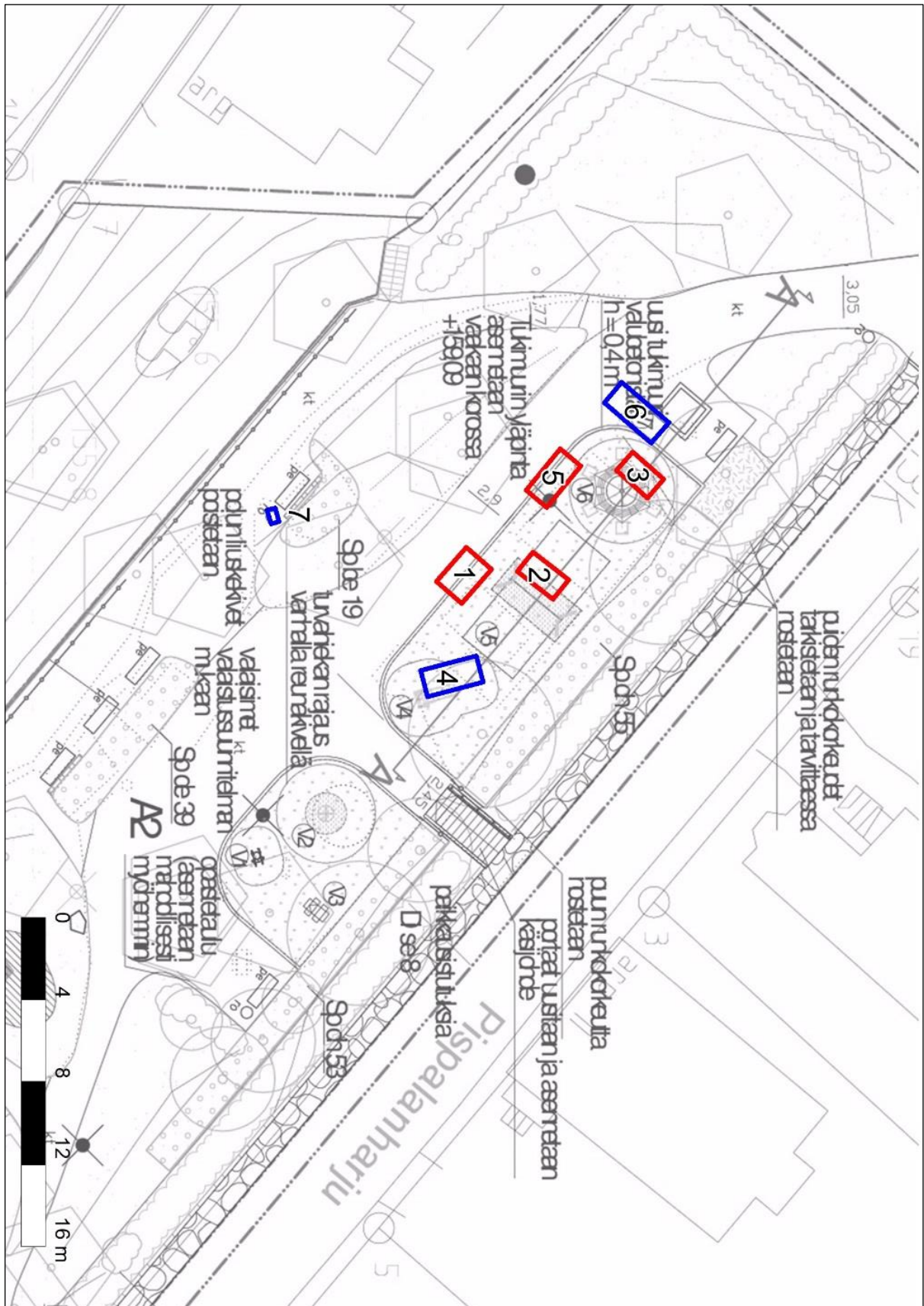

Koekuoppaa tarkastetaan kaivuun aikana.

Koekuoppaa dokumentoidaan hiekkalaatikon vieressä.

Havainnot

Pispalanharjun muinaisjäännösalueen alakohteiden Pyykkimettä 1 ja 2 alueelle tehdyt koekuopat: sinisestä koekuopasta ei havaintoa linnoitteesta, punaisesta koekuopasta havainto bunkkerista/suojahuoneesta. Karttapohja on Tampereen kaupungin Pyykkimettän puiston kunnostussuunnitelmakartta.

Koekuopat

Koekuoppa 1

N 6823168 E 325179 (lounaiskulmasta)

Betonista tehty suojahuoneen tai bunkkerin osa löytyi koekuopan konekaivuun valvonnan yhteydessä 78 cm maanpinnan tason alta. Vahvasti raudoitettu betonirakenne on osittain hajonnut. Esiin kaivetussa suojahuoneessa kattorakenne on osittain hajonnut ja sitä kautta paljastuneen seinärakenteen paksuus on 50–60 cm. Seinärakenteen SE-reunassa on nähtävissä hiukan puurakenteen jäänteitä. Koekuopan koko oli 2,2 m x 1,6 m NW-SE suunnassa.

Koekuoppa 2

N 6823170 E 325178 (lounaiskulmasta)

Betonisen suojahuoneen tai bunkkerin kattorakennetta tuli esille koko 2,2 m x 1,2 m koekuopan alalta noin 55 cm syvyydestä.

Koekuoppa 3

N 6823176 E 325176 (lounaiskulmasta)

Koekuopasta paljastui betonirakenteen reunaan. Suojahuoneen tai bunkkerin etuseinämä oli NEE-SWW suuntainen ja sitä paljastui koekuopasta 2 m verran. Betonirakenteen katto oli 35–45 cm maanpinnan alapuolella ja kattorakenteen paksuus 45 cm. Betonirakenteen kattoon oli luonnonkiviä muurattuna, mahdollisesti naamioimistarkoituksessa. Koekuopan koko oli 2 m x 1,2 m

Koekuoppa 4

N 6823166 E 325186 (lounaiskulmasta)

Koekuopasta, jonka mitat olivat 280 cm x 130 cm ja syvyys 92 cm, ei löytynyt viitteitä betonisista rakenteista. Kuopan S-reunan SW-kulmasta paljastui puulla vuorattu vesijohtoventtiili, jonka arvellaan olevan vesisäiliöön liittyvä. Tahmellan lähteestä pumpattiin harjulla olevaan vesisäiliöön vettä, josta sitä jaettiin eteenpäin. Maaperä on pääosin täyttömaata ja mahdollisesti harjimoreenia.

Koekuoppa 5

N 6823172 E 325175 (lounaiskulmasta)

Koko koekuopan pituudelta paljastui betonisen suojahuoneen tai bunkkerin kattorakennetta. SW-reunassa rakenne oli 20 cm syvyydessä ja SE-reunassa 45 cm syvyydessä. Kuopan NE-reunassa kattorakenne oli hajonnut 100 cm x 60 cm kokoiselta alueelta. Betonikatto on noin 8 cm paksu siltä osin mitä siitä oli näkyvissä. SW reunassa oli 80 cm x 40 cm kokoinen alue, joka oli päällystetty laastilla ja luonnonkivillä, mahdollisesti naamiointia varten. Hajonneen kattorakenteen kohdalla näkyy raudoituksia sekä katon sisäpinnalla lahonnutta puumateriaalia. Koekuopan pituus oli 2,6 m ja leveys 1,3 m.

Koekuoppa 6

N 6823176 E 325172 (lounaiskulmasta)

Koekuopasta ei löytynyt minkäänlaisia jäänteitä betonisista rakenteista. Koekuopan pituus 3 m, leveys 1,3 m ja syvyys 70 cm. Maaperä oli pääosin täyttömaata ja harjumoreenia.

Koekuoppa 7

N 6823159 E 325177 (lounaiskulmasta)

Koekuopasta ei löytynyt rakenteita. Kuopan koko: 70 cm x 40 cm ja syvyys 50 cm. Maaperä on sekoittunutta maata.

Tulos

Kenttätyössä alueelta paljastui puolustusvarustusten jäännöksiä neljästä koekuopasta (numerot 1-3 ja 5) niiltä kohdin, joille suunnitelmien mukaan on tarkoitus kohdistaa rakentamista.

9.10.2014

Hannu Poutiainen
FM, arkeologi

Lähteet

Adel, Vadim 2008: Tampere. Ylä- ja Ala-Pispalan sekä Tahmelan arkeologinen inventointi 2008. Kulttuuriympäristöyksikkö, Pirkanmaan maakuntamuseo.

Tampereen kaupunki 2010: Kaupunkiympäristön kehittäminen. Pyykkimettänpuisto _valaistus_17_15045_2a.pdf. 5.3.2010.